

**Strategi för
språkutveckling**
i Solnas förskolor
och skolor

SOLNA STAD

”Språk och lärande hänger
ouplösligt samman liksom språk
och identitetsutveckling.

Förskolan skall lägga stor vikt vid
att stimulera varje barns
språkutveckling och uppmuntra
och ta till vara barnets nyfikenhet
och intresse för den skriftspråkliga
världen”

Lpfö 98 (reviderad 2010), s. 7

”Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tillgång till sin språkliga förmåga”.

Lgr11, s.9

Vision

Vi ska skapa förskolor och skolor där ALLA barn och elever når sin fulla potential.

Vi värderar trygghet, trivsel och lärande högt där alla känner sig sedda och inkluderade.

Tillsammans utvecklar vi förskolor och skolor där alla barn och elever ska kunna lyckas i sitt tillägnande av nutidens och framtidens viktiga kunskaper. Vår målsättning är att ge alla barn och elever kunskaper som rustar dem för livet.

Introduktion

Ett av förskolans och skolans viktigaste uppdrag är att ge alla barn och elever möjlighet att utveckla sina kommunikativa och språkliga förmågor. Förskollärare och lärare¹ behöver därför ha kunskaper om barnets förmågor, färdigheter och språkliga utveckling för att alla barn ska kunna utveckla sitt språk. Vårt förhållningssätt i mötet med barn och elever har avgörande betydelse för hur de kommer att utvecklas som individer. Genom att använda oss av ett rikt och relevant språk ökar barnets och elevens språkliga kompetens.

Planen är utformad av förskollärare, förstelärare i grundskolan, specialpedagoger från Solna stads förskolor och skolor samt utvecklingsledare för förskola och skola.

Syfte

Solna stads förskolors och skolors strategi för språkutveckling har utformats för att främja barns språk- och kunskapsutveckling. Den ska medverka till ett kontinuerligt språkutvecklande arbetssätt och skapa en röd tråd för utbildningen i alla skolformer. Strategin syftar vidare till att öka medvetenheten om språkets betydelse och ge verktyg för att stärka ett språkutvecklande arbetssätt. Det betyder att språket är alla lärares ansvar.

Övergripande mål

- Det är alla pedagogers ansvar att utveckla barnens och elevernas språkkunskaper.
- I alla våra verksamheter ska språkutvecklande arbetssätt vara i fokus.
- Förskollärare och lärare ska använda genomtänkta strategier som stödjer och utvecklar språkutvecklingen i sin undervisning.
- Lärare i förskolan och i skolan använder kollegialt lärande² som metod för att dela med sig av erfarenheter och kunskaper.

Systematiskt kvalitetsarbete

I varje verksamhet ska det finnas tydligt satta mål för språkutveckling inom verksamhetens systematiska kvalitetsarbete. För att mäta måluppfyllelse är Skolverkets BRUK ett rekommenderat verktyg för självskattning av kvaliteten och stöd i det systematiska kvalitetsarbetet³.

---

¹ Begreppen förskollärare och lärare inkluderar all pedagogisk personal i förskola och skola.

² Forskning i klassrummet, vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken, Skolverket 2014, sid 24-33

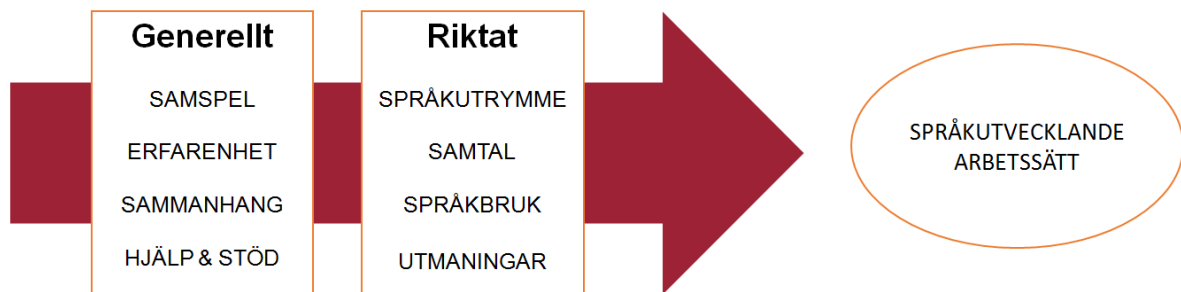
³ BRUKSanvisning, Skolverket, <http://sir.is.skolverket.se/bruk/BRUKSanvisning.pdf>

Språkutvecklande arbetssätt

God förmåga att tala, samtala, lyssna, läsa och skriva ger barn och elever möjlighet att lära, utvecklas och delta i olika sammanhang genom hela livet. I förskolan och skolan gäller det att möta barnet utifrån där det befinner sig. Då får alla barn och elever förutsättningar att utveckla språket och kommunikationen med andra och behålla en god självbild.

Förskollärare och lärare behöver ha kunskaper om barnets förmågor, färdigheter och språkliga utveckling för att alla barn och elever ska kunna utveckla sitt språk.

I förskolan och skolan strävar vi efter att öka föräldrars medvetenhet om samtalets och berättelsens betydelse för barnen och eleverna. En framgångsfaktor är kontinuerligt läsande och skrivande både på svenska och på barnets/elevens modersmål.

1 De generella och riktade insatserna är ett stöd i det språkutvecklande arbetet

Generellt

- Samspel med andra
- Förförståelse och erfarenheter
- Meningsfulla sammanhang
- Föräldrars stöd och hjälp

Riktat

- Språkutrymme
- Samtal kring bild, text och upplevelser
- Rikt språkbruk
- Språkliga och tankemässiga utmaningar

Språkutvecklande arbetssätt i förskolan

”Språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen”⁴

Veli Tuomelas språkpedagogiska principer

För att på ett naturligt sätt stimulera barnens språkutveckling i förskolan är språkforskarens Veli Tuomela fem språkpedagogiska principer en god förutsättning.⁵

Språkutrymme

Det finns utrymme för språk i alla situationer och aktiviteter, vid påklädning, i leken, vid mellanmålet – Använd dessa till använda språket i så stor utsträckning som möjligt. För att alla barn ska få möjlighet att uttrycka sig behöver barnen delas in i mindre grupper.

Upplevelser

Barnen behöver få nya upplevelser och ges möjlighet att prata om dem tillsammans med andra. Lyssnandet, dialogen och berättandet är viktiga delar i detta. Läsandet är en del i att ge barnen upplevelser.

Rikt språkbruk

Personalen ska använda ett rikt och varierat språk tillsammans med barnen, sätta ord på det man gör eller vill att barnet ska utföra. Till exempel ”Hämta din röda mössa som ligger på hyllan” i stället för ”hämta mössan”.

Språknivå

Om den vuxne lägger sig lite över barnets språknivå stimuleras och utmanas språkutvecklingen. För enkelt eller för svårt språk är däremot hämmande⁶.

Begriplighet

Det är lätt att vara övertydlig med kroppsspråk, gester och bilder. Fundera över hur begripligt språket i sig självt är.

Leken

Barnet tränar språket genom leken, och leken och språket utvecklas parallellt. Genom leken lär sig barnet att uttrycka sig så att andra förstår deras upplevelser, uppfattningar och idéer. Barnet tränar och utvecklar även förmågan att samtala genom att språknivån hos lekkamraterna på förskolan är varierande.

---

⁴ Lpfö 98 (reviderad 2010), s. 7

⁵ Förskoleforum, Satsa på medvetet prat med barnen, http://www.forskoleforum.se/data/files/pdf/medvetet_prat.pdf (hämtad 2014-11-15)

⁶ ibid

Det är betydelsefullt att pedagogen har kunskap om hur leken och språkutvecklingen samspelar för att utifrån detta kunna utforma en pedagogisk miljö som skapar goda förutsättningar för språkutveckling. Pedagogerna behöver finnas tillgängliga för att på olika sätt ge barnen stöd in i sin lek med andra. Detta kan exempelvis ske genom att delta i barnens lek, eller att hålla sig i närheten av leken för att kunna fungera som stöd. Den vuxnes medverkan gör att pedagogen fungerar som en språklig förebild för barnet.

I låtsasleken övar barnet sin språkliga förmåga och tränar begrepp, tempusformer, uttal och meningsbyggnad såväl som dialogiskt samspel. Språket fungerar som symboler för händelser och begrepp. Då barnet får nya erfarenheter utvecklar det sitt tänkande och lär sig nya ord. Leken ger barnet möjlighet att få pröva sina erfarenheter, begrepp och ord i ett sammanhang som de själva kontrollerar.

Pedagogisk miljö

Den pedagogiska miljön i förskolan uppmuntrar barnet att utforska omvärlden samt utmanar och väcker nyfikenhet. Den är öppen, innehållsrik och utmanande. Barnen får möjlighet att utforska och utveckla tal- och skriftspråk med hjälp av nyfikna och intresserade pedagoger samt en utvecklande och tillgänglig miljö. I den fysiska miljön är exempelvis bokstäver, pennor, papper, informationsteknik, planscher, böcker och bilder material som kan fånga barnen och stimulera deras intresse för språket. Material och aktiviteter utgår från barnens intressen, erfarenheter, åsikter och behov och är tillgängliga för barnet enskilt eller i grupp.

Bild- och stödtecken

Bilder och stödtecken är pedagogiska redskap i arbetet att utveckla barnets språkliga kompetens. Det som underlättar och främjar kommunikation är också gynnsamt för den allmänna språkutvecklingen. För många barn kan bilder och stödtecken underlätta vid inläring av nya ord, då detta ger barnet möjlighet att ta in språket genom flera kanaler. För flerspråkiga barn kan även bilder och stödtecken vara en hjälp i kommunikationen med pedagoger och kamrater i vardagen på förskolan.

Före Bornholmsmodellen

Före Bornholmsmodellen är en metod för att genomföra språklekar med barn i förskolan från två års ålder. Syftet är att stärka förskolebarnens språkliga medvetenhet och upptäckarlusta som en tidig förberedelse inför skolans kommande språkarbete.

Skriva

Att uppmuntra barnens läs- och skrivinläring är en del i det pedagogiska arbetet på förskolan. Att visa respekt för barns intresse och experimenterande med språket i olika former har visat sig vara betydande för barns användande och utvecklande av språket. I förskolans pedagogiska miljö finns text och symboler som stimulerar barnens nyfikenhet. Med exempelvis organiserad läsning och aktiviteter där det skrivna ordet har betydelse lär sig barnen att bekanta sig med skrivandet från början. Små barns ritande är barnets första steg mot skrivande. De leker att de läser och skriver, och de berättar och tolkar bilder långt innan de behärskar skrivandet eller läsandet.

Språkutvecklande arbetssätt i grundskolan

”Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tillgång till sin språkliga förmåga.”⁷

I lärarens uppdrag ingår det att skapa arenor där språket får prövas. I undervisningen konkretiserar läraren det abstrakta med hjälp av olika verktyg för att skapa förståelse och sammanhang.

Stöttning/scaffolding

Läraren ger eleven stödstrukturer i inlärningsprocessen utifrån var eleven befinner sig. Kamrater kan hjälpa och stödja varandra. Stöttningsen består av hjälp som leder eleven mot nya kunskaper och ny förståelse. Läsförståelsestrategier är en form av stödstruktur.

Läsförståelsestrategier

Lärare arbetar med ”läsfixarna”⁸, förutspå, ställa frågor, reda ut otydligheter, fånga in det viktigaste, göra kopplingar, dra slutsatser utifrån sammanhanget, med mera i alla ämnen.

Skriva

Läsning bidrar till en utvecklad förmåga att skriva. Skrivande är också viktigt för att träna läsförmågan, vilket ytterligare betonar vikten av att också skriva mycket⁹. Det egna skrivandet kan för vissa barn vara inkörsporten till att lära sig läsa. Det är genom att identifiera varje bokstavsljud läskoden ”knäcks”¹⁰. Sedan övergår skrivandet mot olika typer av texter (genrer) som berättande texter (exempelvis sagor), faktatexter, instruktioner samt argumenterande texter (insändare).

Bedömning för lärande

Elevernas kunskap och förmågor bedöms formativt, framåtsyftande och kontinuerligt till skillnad från summativa bedömningar som endast summerar elevernas kunskaper vid ett givet tillfälle. Formativ bedömning ger läraren och eleven information om var eleven befinner sig i förhållande till målet, och vad eleven bör göra för att nå dit. Bedömningen ses som ett viktigt verktyg för att hjälpa eleven vidare i sin utveckling.

Nyckelstrategier:

1. Att klargöra, delge och skapa förståelse för lärandemål och kriterier för framsteg.
2. Att ta fram belägg för elevernas prestationer.
3. Att ge feedback som för lärandet framåt.
4. Att aktivera eleverna som läranderesurser för varandra.
5. Att aktivera elever till att äga sitt eget lärande

---

⁷ Lgr 11. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2011, s.9

⁸ Barbro Westlund

⁹ Skolverket, Forskning för skolan, Hur lär man elever skriva bra texter, 2011

¹⁰ Hasse Hedström, *L som i läsa, M som i metod*, 2009, s 75

Verktyg

Läraren använder digitala hjälpmedel, bildmaterial, litteratur, teckenstöd, musik, drama, sång, bild, film och kroppsspråk för att variera och konkretisera förståelse, begrepp och sammanhang i undervisningen.

Att utveckla förmågor

I läroplanerna för förskola, grundskola, förskoleklass och fritidshem samt i gymnasieskola har läraren uppdraget att utveckla barns och elevers förmågor. Kunskapsbegreppet omfattar ”de fyra F:en” - fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Ett språkutvecklande arbetssätt utvecklar barns och elevers kognitiva och metakognitiva förmågor liksom analys-, begrepps- och procedurförmågorna.

Fakta

- Var en språklig förebild och använd ett varierat och rikt språk.
- Ge kunskap om språkets grammatiska struktur och uppbyggnad.
- Konkretisera ord och begrepp i olika sammanhang.

Förståelse

- Ge barnet och eleven förutsättningar att träna sin läs- och lyssnarförståelse.
- I undervisningen utgår läraren från det konkreta till det abstrakta.
- Ge möjlighet att använda alla sinnen vid inläringen.

Färdighet

- Ge barnet och eleven förutsättningar att utveckla och träna sin förmåga att lyssna, tala, läsa och skriva i meningsfulla lärmiljöer.

Förtrogenhet

- Ge barnet och eleven flera tillfällen och aktiviteter att aktivt använda sitt språk i tal, samtal, diskussioner och i sitt skrivande.

Flerspråkighet i förskola och skola

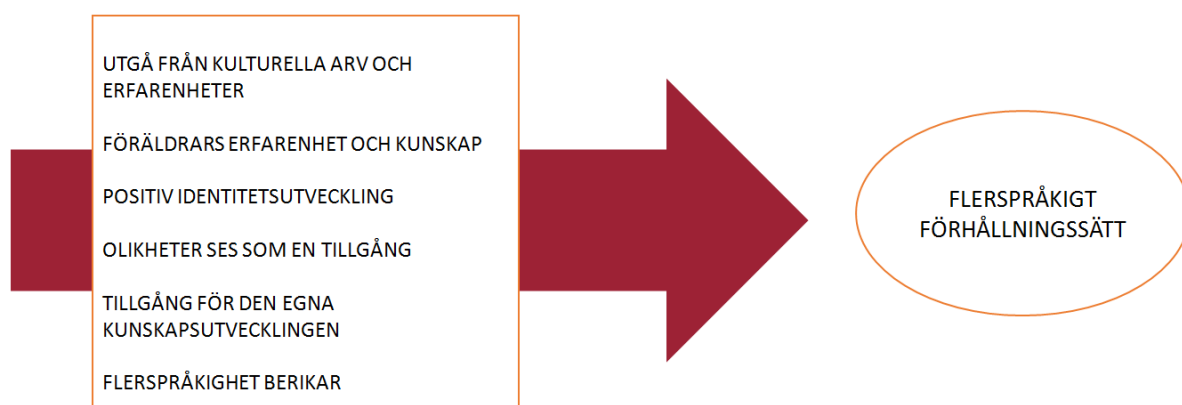
I läroplanerna för förskola och skola framhålls vikten av att stödja förmågan att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål.

I förskolan och skolan behöver lärarna se till att barnen får använda svenska och sitt modersmål i de dagliga aktiviteterna. Det är den dagliga träningen i vardagen som ger bäst resultat.¹¹

Lärarnas nyfikenhet, uppmuntran och stöd samt samverkan med familjen skapar en god grund för att kunna utveckla språket.

Modersmål i skolan

I skolan ska vi sträva efter att samarbeta ännu mer med modersmållärarna utifrån de förutsättningar som finns kring schema och gemensam kollegial tid. Samarbete kan till exempel innebära samverkan kring elevers utveckling, dokumentation, bedömning, föräldrasamarbete.

2 Insatser som gynnar flerspråkigt förhållningssätt

Svenska som andraspråk

Elever med annat modersmål än svenska har rätt till och ges möjlighet att läsa svenska som andra språk. Organisation av ämnet svenska som andra språk sker på samma villkor som för andra ämnen och har en egen kursplan.

---

¹¹ Skolverket, Flera språk i förskolan – teori och praktik, 2013

Bibliotek och skolbibliotek

Biblioteken har en självklar roll i den pedagogiska verksamheten. Skolbiblioteken ska tillhandahålla skönlitteratur, faktaböcker och digitala kompensatoriska hjälpmedel. Skolbiblioteken ska arbeta mot samma mål som skolans övriga verksamhet. Det moderna skolbiblioteket är ett pedagogiskt centrum för läslust och informationssökning. Här finns också kompetens kring läskompensation.

Referenslitteratur

- Dylan, William, 2013, Att följa lärande – formativ bedömning i praktiken, Lund: studentlitteratur.
- Mjöberg, Lotte, 2010, Förskoleforum, Satsa på medvetet prat med barnen, Studentlitteratur, http://www.forskoleforum.se/data/files/pdf/medvetet_prat.pdf (hämtad 2015-01-15).
- Gibbons, Pauline, 2013, Lyft språket, lyft tänkandet: språk och lärande, Stockholm: Hallgren Fallgren.
- Hasse Hedström, 2009, L som i läsa, M som i metod – om läsinlärning i förskoleklass och skola, Lärarförlaget.
- Insamlingsstiftelsen, 2014, En läsande klass, <http://www.enlasandeklass.se/>
- Tisell, Annelie, 2010, Lilla boken om tecken som ett verktyg för kommunikation och språkutveckling, Hatten Förlag.
- Westlund, Barbro, 2009, Att undervisa i läsförståelse, Stockholm: Natur och kultur.
- Sterner, Görel, 2011, Före Bornholmsmodellen - Språklekar i förskolan, Stockholm: Natur och kultur.
- Skolverket, 2011, Forskning för skolan, Hur lär man elever skriva bra texter, Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, 2011, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet lpo11, Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, 2010, Läroplan för förskolan lpfö98, Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, 2014, Forskning i klassrummet, vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken, sid 24-33, Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, BRUKsanvisning, <http://sir.is.skolverket.se/bruk/BRUKSanvisning.pdf> (hämtad 2015-01-22)
- Svanellid, Göran, 2014, De fem förmågorna om teori och praktik, Lund: studentlitteratur.

Litteraturtips

- Benckert, Susanne, Håland, Pia & Wallin, Karin, 2009, Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial, Myndighet för skolutveckling.
- Ekström, Susanna, 2005, Läs och berätta:Handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskola och förskoleklass, En bok för alla.
- Fast, Carina, 2011, Att läsa och skriva i förskolan, Studentlitteratur.
- Fast, Carina, 2010, Symboler och bilder – viktiga inslag i barns tidiga läs- och Skrivutveckling, Artikel i Tidskriftet Viden om läsning.
- Gibbons, Pauline, 2006: Lyft språket – lyft tänkandet. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Heister Trygg, Boel, 2004, TAKK – Tecken som AKK, Specialpedagogiska myndigheten.
- Jönsson, Karin red. 2009: Bygga broar och öppna dörrar. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter, Birgitta, 2006, I lekens värld. Liber.
- Körling, Anne-Marie, 2012, Den meningsfulla högläsningen. Stockholm: Natur & Kultur.
- Körling, Ann-Marie, 200, Kiwimetoden, Stockholm: Bonnier.
- Ladberg, Gunilla & Nyberg, Ola, 1996: Barnen och språken; Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj och förskola. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, Rigmor, 2011, Det tidiga språkbudet, Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling, 2007, Två språk eller flera – råd till flerspråkiga familjer.
- Skolverket, 2003, Det leksamma allvaret – fyra språkutvecklande miljöer. Stockholm: Fritzes.

Skolverket, 2012, Få syn på språket. Stockholm: Fritzes.

Skolverket, 2013, Flera språk i förskolan - teori och praktik. Stockholm: Fritzes.

Skolverket, 2012, Greppa språket – ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet, Stockholm: Fritzes.

Strömqvist, Sven, Wagner, Åse Kari H., Uppstad, Per Henning, 2010, Den flerspråkiga människan: en bok om skriftspråkslärande, Stockholm: Studentlitteratur.

Vägar till språket - teori och praktik i förskolan, 2003, Stockholm: Lärarförbundets förlag

Åkerstedt Lindell, Gunlög, 2014, Retoriklek i förskolan, Spiral

Appar:

Anna Flashcards- träna arbetsminne- tränar arbetsminnet genom att lyssna och se kort med bokstäver, siffror, bilder och ord för att sedan minnas vart de olika korten ligger.

Babbapp- utgår från Babblarna, språkmateriel från Hattens förlag

Bornholmslek- bygger på delar av Bornholmsmodellen.

Book Creator- barnen kan skapa egna böcker med ljud, bild och text

LetterSchool- lär dig skriva bokstäver och siffror

Sock Puppets- dockteater där du själv väljer dockor, bakgrund och rekvisita samt spelar in ljudet själv.

Svenska språkappar, <http://www.pappasappar.se/svenska-sprakappar/>

Pappas appar, www.pappasappar.se (tips på appar)

Skolappar, <http://www.skolappar.nu/> (tips på appar)

Länkar:

Bornholmsmodellen, <http://www.bornholmsmodellen.nu/>

Specialpedagogiska Skolmyndigheten, www.spsm.se

www.teckna.se (Litteratur, sånger, material)

Spread the sign, www.spreadthesign.com/se/ (Sida för tecken- och videosekvenser)

Språkutvecklarna, <https://sprakutvecklarna.wordpress.com>

Teckenlådan, www.svt.se/barnkanalen/teckenladan/